

LIVIU REBREANU

nuvele

REGIS

Cuprins

Catastrofa	3
Răfuiala	48
Ițic Ștrul, dezertor	64
Proștii	87
Cuibul visurilor	97
Ocrotitorul	108
Cântecul lebedei	135
Norocul	146
Ghinionul	152

Ilustrații de Adrian Lucaci

Editura REGIS

www.regiseditura.ro

Tel./Fax: 021.222.26.16; 0744.75.65.86

Tipar: ARTPRINT

E-mail: office@artprint.ro

Tel.: 021 336 36 33

Catastrofa

1

David Pop iubea viața tihnită. Zbuciumările de nici un fel nu i-au plăcut niciodată. Râvnea liniște multă și muncă puțină sau chiar deloc; și izbutise să le aibă pe urma hărniciei tatălui său, un țăran aprig, sânguitor și zgârcit, care făcuse avere.

Numai sângele rece îl moștenise David din firea părinților.

Încolo nici o ambiție nu-l necăjea. Bătrânul Pop fusese încăpățânat și stăruitor. Își pusese în minte să-l facă „domn”, mai ales că școala era acoloa, la îndemână, în Năsăud, și nu costa mai nimic. La început păruse că și băiatului îi place cartea și că nici n-are să se oprească până nu va ajunge avocat sau cel puțin protopop. Dar pe urmă, când a crescut mai mărișor, s-a înmuiat. Ar fi fost mai bucuros să păzească vacile decât să-și sfarme creierii cu sintaxa latinească. Totuși, cu chiu-cu vai, a isprăvit liceul și a trecut la Cluj să învețe legile, căci bătrânul ținea morțiș să-l vadă avocat. Degeaba.

N-a mai mers. Șapte ani a tot învățat David și veșnic, în preajma examenelor, s-a pomenit cu câte-o boală sau cine știe ce nenorocire atât de mare, că nu era chip să dea ochii cu profesorii.

Țăranul, dârz, nădăjduia mereu. A trebuit să-i spună verde David că s-a săturat. Împlinise treizeci și unu de ani, era om în toată firea. N-a avut încotro bătrânul; s-a dat bătut. Îi era rușine de rușinea lui. În vremea celor șapte ani trândăviți pe la Universitate David, ca să arate năsăudenilor că n-a stat de pomană, s-a

apucat să-și facă armata, un an de zile, în două rate. Ba chiar, într-un avânt strașnic, s-a repezit și la examenul de ofițeri, și, spre mirarea lui însuși, l-a trecut cu bine. Astfel, pe lângă averea ce era să-i rămână de la părinți, avea și un titlu: sublocotenent în rezervă. Se simțea măgulit și înălțat cu titlul acesta. De ziua împăratului se îmbrăca în uniformă, în mare ținută, și se ducea la biserică stărnind senzație în orașelul liniștit. Copiii se țineau după dânsul, admirându-i strălucirea, iar jandarmii îl salutau înlemniți de respect. David pășea grav și mândru, își răsuca mustața, își zdrăngănea sabia și-și zicea cu mulțumire că nu-i lucru puțin să fii sublocotenent în rezervă.

Îndată ce-a întors spatele școalei, David s-a însurat cu fata unui protopop de la Târnave, o ființă drăgălașă, blândă, supusă și cu o zestre frumușică. Bătrânul Pop însă muri înainte de a-și putea vedea nepoțelul, care sosi tocmai în ziua când se împlinea anul de la nuntă. A rămas David stăpân și cap de familie. Nici o grijă nu-l apăsa. Nevastă-sa vedea singură de toată gospodăria mai bine ca orice bărbat. Capul n-avea decât să mănânce, să se plimbe și să se îngrașe, ceea ce nu întârzia s-o facă, dar firește cu măsură.

Astfel David era foarte mulțumit cu viața. În lume nu prea ieșea. Doar uneori la berărie și joia, ziua bălciului, prin piață. Năsăudul de altfel atât avea. Pe dânsul însă și acestea îl plictiseau. La berărie domnii îl omorau veșnic cu politica.

Ce-i păsa lui? El voia liniște. De ce să se frământa? Era bine cu românii, dar era bine și cu ungurii. Ce să se amestece el în certuri d-astea? Se abonase, mai cu

seamă fiindcă-l zăpăcise un agent, la un ziar românesc; pe urmă, deoarece ungurii au început să vorbească pe socoteala lui, s-a abonat și la un ziar unguresc. Și, ca să fie pe deplin liniștit, nu citea nici unul.

Nici măcar la alegerile de deputat nu se ducea. Degeaba stăruiau românii și degeaba îl rugau ungurii. Ce să se încurce? Dacă ar vota cu unul, s-ar supăra cellalt. Din pricina aceasta apoi românii îl făceau renegat, iar ungurii agitator.

Dar el nu se sinchisea de ce zice lumea. Își făcea datoria de intelectual ducându-se, împreună cu nevastă-sa, la toate balurile și serbările românești și plătindu-și totdeauna încincit biletul. Dăruia pentru elevii săraci, pentru toate operele de binefacere, drept care era menționat veșnic în ziarul local printre „mărinimoșii donatori și suprasolvenți”. La petrecerile ungurești nu se ducea, pentru că nevastă-sa nu știa nici o iotă ungurește; își plătea însă biletul și acolo foarte regulat, ca să fie cumpăna dreaptă.

Astfel David Pop se simțea fericit și se plimba pe ulița cea mare din Năsăud, cu degetele în buzunarele vestei, scoțându-și burta puțin înainte, privind tihnit împrejur și având mereu un zâmbet bun pe buze. Mânca bine, bea binișor, fuma mult și se juca ceasuri întregi cu Titi, odrasla lui, care acuma mergea pe trei ani.

Într-o zi însă l-a tulburat o întrebare a lui Traian Hoge, directorul liceului, care făcea o politică turbată și care era vestit că citește toate jurnalele ce vin la berăria Rahova.

Directorul i-a zis:

— Ei, domnule Pop, ce crezi, avem război, ori n-avem?

— Ce război?

— Război, domnule, război!... N-ai citit în ziare? Și s-a apucat să-i explice o mulțime de lucruri pe care David nu le înțelegea, fiindcă nu-i plăceau deloc.

S-a dus acasă abătut și chiar înfricoșat puțin.

— Elviro, mi se pare că ne-a bătut Dumnezeu... Auzi ce spune Hoge, că se face război!

— Se vede că s-a saturat lumea de bine, zise femeia cu indignare. Numai războiul ne mai lipsea... În loc să ne rugăm cerului în coate și-n genunchi să ne mai dea o țară de ploaie, că se usucă toate bucatele pe câmp...

David însă era atât de plouat, că Elvira, văzându-l așa, se grăbi să adauge:

— Dar nici tu nu lua în serios tot ce trăncănește Hoge, că doar îl știi câte verzi și uscate spune.

Degeaba. Omul nu se mai putea potoli cu una-cu două. Îi intrase în suflet vorba ca o lance. Se așeză de îndată și începu să răsfoiască prin ziarele nedescăcute, și cu cât răsfoia, cu atât se întrista mai mult și bombănea:

— Război!... Război!...

Și brusc, îl cuprinse o mare părere de rău. Cine l-a pus pe el să se facă ofițer de rezervă? Cum nu s-a gândit el atunci?

Tatăl său l-ar fi putut scăpa de armată, cu bani sau pentru boală sau cine știe cum. Câți n-au scăpat? Acuma nici nu iar păsa de război. A simțit el greutatea titlului și mai înainte, când trebuia să-și piarză în fiecare vară câte-o lună cu manevrele, să se obosească,

să se chinuiască. Dar azi părerea de rău îl copleșea și-i tremura sufletul.

— Ce dobitoc am fost, ce dobitoc! Își zicea citind articolele războinice sforăitoare și amenințătoare.

De-acuma aștepta jurnalele noi cu înfrigurare și le sorbea parcă din ce în ce mai liniștit. Zilele îl obișnuiră și cu gândul războiului.

— Ce-o fi o fi! Ce-or face alții, voi face și eu... Parcă numai eu va trebui să plec?... Cum mi-o fi scris, și pace bună!

Într-o după-amiază și-a scos uniforma, a întins-o în curte pe sfoară, să se aerisească.

Umblând prin târg și-a mai cumpărat una-alta, ce-i lipsea. De-o fi ceva, el să fie pregătit, iar de n-o fi nimic, atâta pagubă! Apoi într-o vineri, spre seară, pe când tocmai citea un articol de ziar care spunea că sunt multe speranțe să se evite războiul, David se pomeni cu o telegramă. Începu să-i bată inima ca o pasăre speriată, iar degetele-i tremurară când o rupse. O citi, îngălbeni și murmură răgușit:

— Bine, foarte bine, voi pleca imediat!

Toată ograda parcă se puse să se legene, iar văzduhul limpede parcă se posomorî. Elvira veni îngrijorată să vadă telegrama, și David, de-abia stăpânindu-se, îi spuse:

— Trebuie să plec, chiar astă-seară. În douăzeci și patru de ore trebuie să mă prezint la regiment.

A fost nevoie de toate stăruințele și lămuririle Elvirei până să-l înduplece să aștepte a doua zi de dimineață. Trebui să- i explice de zeci de ori că la Bistrița ajunge cu trăsura în trei ceasuri și că, deci, dacă pornește

măine, încă sosește mai curând decât e nevoie. David s-a învoit, fără a fi convins pe deplin. Acuma, de altfel, el nici nu mai era în stare să înțeleagă nimic. Simțea o povară grea pe inimă și o dorință mare să plece repede, să sfârșească. Pe urmă orice s-ar întâmpla, să se întâmple.

Nevasta a plâns toată seara și a împachetat. Voia să fie tare, căuta să zâmbească și zicea mereu:

— Lasă, Davide, că poate n-o fi nimic... Doar n-a înnebunit lumea să se încaiere din senin. Nu, nu, fii liniștit... Ce zici, să-ți pun și vreo două flaneluri? Într-adevăr, și David parcăse liniștise. Și-a potrivit uniforma pe un scaun lângă pat, ca să-i fie la îndemână mâine dimineață, și-a pus în portofel mai multe bancnote și l-a pupat de foarte multe ori pe Titi, care rămăsese entuziasmat de strălucirea hainelor militare și nu voia să se culce în ruptul capului. Dimineața David obișnuia să doarmă până la nouă, căci Elvira se scula cu noaptea în cap și avea grijă de gospodărie.

Acuma însă s-a trezit înainte de răsăritul soarelui și înaintea Elvirei, s-a îmbrăcat cu uniforma, a ieșit în ogradă, a deșteptat vizitiul. N-avea deloc răbdare. Parcă-l rodea să se vadă plecat mai curând, să-și ușureze astfel poate sufletul.

La plecare a sărutat de trei ori pe Elvira și i-a spus cu glas tremurat:

— De-oi muri, să ai grijă de Titi!

Iar femeia avea obrajii scăldați în lacrimi, deși încerca să zâmbească, să nu-i îngreuieze despărțirea. Când a trecut podul Vicarului, David s-a uitat înapoi. Casa lui, cea rămasă de la tatăl său, o casă bătrânească,

mare, de piatră, cu o curte în față cât o grădină, parcă-l privea jalnic, iar în poartă Elvira flutura o batistă mică, cât un porumbel sfios, ținând de mână pe Titi, care se freca la ochi cu pumnul. De-abia acum își aduse aminte David că nu și-a sărutat copilul. Îi păru rău și deschise gura să strige vizitiului să întoarcă. Dar în aceeași clipă se gândi că întoarcerea ar fi un semn rău. Cine știe, o fi chiar mai bine că nu și-a luat rămas bun de la copil, căci asta poate să însemne că în curând va veni acasă. Simți îndată că gândul acesta îi aduce puțină ușurare.

Ieșind din orașel, trăsura trecu pe lângă o cruce mare de lemn, veche, pe care era răstignit un Hristos de tinichea. David, căruia îi cam plăcuse să facă pe necredinciosul și să scandalizeze pe nevastă-sa spunând că nu-i Dumnezeu, acuma se închină cucernic, bolborosind: „Doamne-ajută!”

— Da ce s-aude, domnule? întrebă vizitiul, scuipând între caii care alergau sprinten pe șoseaua adormită. Cică se face război! Să fie adevărat?

— Numai Dumnezeu poate să știe ce-o fi, zise David.

2

Cea dintâi noapte a avut numai visuri frumoase: parcă era tot acasă, parcă se învățea iarăși prin ogradă și prin zăvoi, parcă vorbea cu Elvira și săruta pe Titi. În noaptea a doua însă a visat un atac înverșunat și o luptă cu baioneta, în care el a fost rănit în burtă de sabia unui ofițer dușman fioros la vedere.

Ofițerii vorbeau numai politică, puneau la cale soarta țărilor și a popoarelor, și doreau războiul cu

gălăgie mare, cu scrâșniri de dinți. David nu se simțea bine printre dânșii.

Vitejiile acestea guralive îl scârbeau. Dar îi plăcea să stea toată ziua în mijlocul plutonului, alcătuit numai din feciori de pe valea Someșului, care mai toți îl cunoșteau, care toți îl iubeau, care își făceau cruce ca și dânsul, când se pomenea de război. Printre ei își pierdea mâhnirea, își regăsea încrederea și căpăta parcă o nădejde vagă, cuprinsă în cuvintele „bun e Dumnezeu, și mare”.

Trimise de a doua zi o scrisoare lungă Elvirei, în care o îndemna să nu fie supărată, că poate nu va fi nimic, deși altminteri, de câte ori era singur, simțea că peste câteva zile va fi ce n-a mai fost de când lumea.

De altfel acum era pregătit și liniștit. Își va face datoria. Pe urmă puțin îi pasă. Dacă așa i-a fost scris? Cu o zi înainte de-a pleca din Bistrița și-a scris testamentul, l-a sigilat cu ceară roșie și l-a cusut în buzunarul dinlăuntru al vestei. Nu i-a tremurat deloc nici mâna, nici inima. Se gândea doar, că, de-o muri, barem să se afle cine a fost el și care i-au fost ultimele dorințe. Scriind însă, i-a trecut prin minte de multe ori că, dacă va scăpa din prima luptă, scăpat va fi din tot războiul. Licăririle acestea îl bucurau.

Avea încredere în presimțiri, mai ales în cele bune, cum are totdeauna omul în fața primejdiei sau a necunoscutului.

3

Batalionul lui David a pornit cel dintâi, în ziua cea dintâi. Curtea cazărmii fusese plină de țărani posomorâți, de femei în lacrimi, de alergături, de

strigăte, plânsete, înjurături, de zăpăceală. Pe străzi, o îmbulzeală greoaie. Lumea străină urla de însuflețire și bătea cu flori pe oamenii care mergeau să moară cine știe pe unde și pentru ce.

David habar n-avea unde se duce. De-abia a doua zi, într-o gară de prin șesul Ungariei, au aflat că se vor bate cu sârbii. De altminteri lui nici nu-i păsa cu cine are să se bată. Îi era totuna. Trebuie să-și facă datoria, încolo ce-o vrea Dumnezeu.

Era atât de calm, parcă de când lumea numai războaie ar fi făcut. Amintindu-și în trecut de viața lui tihnită din Năsăud, i se părea că visează, că viața aceea n-a existat aievea niciodată, cu toate că nu trecuse mai mult de zece zile de când primise telegrama cea grozavă. Parcă era alt om. Cel din Năsăud amortise, făcând loc unui somnambul ce-și zicea mereu, ca încurajare și mângâiere:

— Îmi voi face datoria...

Nu îndrăzne, poate nici nu era în stare să-și dea seama ce s-a petrecut în sufletul său. Nici prin gând nu i-a trecut ca să se întrebe ce-i datoria. S-a agățat de cuvântul acesta și era mulțumit că într-însul a găsit un sprijin destul de puternic. Poate că, încercând să se dumirească, n-ar fi avut liniștea și stăpânirea de sine. Poate că, dacă ar fi vrut să afle, i s-ar fi deschis o prăpastie și s-ar fi înfricoșat atât de mult, încât l-ar fi cuprins tulburarea și groaza. Poate că simțea toate acestea și înadins înăbușea din rădăcină orice gânduri chinuitoare. Ceilalți ofițeri, cei care făcuseră politică și vitejii acasă, acum, apropiindu-se de câmpiile morții, deveneau din ce în ce mai nervoși, galbeni la față și

răgușiți la glas. David, dimpotrivă, avea pe buze un zâmbet de o mulțumire stranie, parcă s-ar fi dus la o serbare frumoasă, hotărât să plătească înzecit costul biletului. Când batalionul a jurat din nou credința împăratului, în fața dușmanului, David a jurat din tot sufletul. Jurământul îi întărea credința în datoria mântuitoare.

Cele dintâi bubuituri de tunuri i-au cutremurat puțin inima, iar sâsăitul gloanțelor care- i alergau pe lângă urechi lau spăimântat. Mai ales însă când a văzut pe cel dintâi flăcău din plutonul lui, alături de dânsul, căzând cu fața în jos, ca un sac de pământ, fără șapcă și cu fața înroșită de sânge, i-a trecut prin creieri, scurt, ca o fulgerare:

— Datoria e moartea.

Și s-a buimăcit.

Până atunci, cum-necum, uitase să-și închipuie că războiul înseamnă moartea. Până atunci i se păruse ceva nelămurit, înfricoșător, dar fără să se gândească numaidecât la moarte sau poate gândindu-se la ceva mai rău ca moartea. Dar s-a lămurit repede. A înțeles și s-a întărit mai mult. Gândul morții, îndată ce s-a ivit, nu l-a mai înfricoșat. Moartea-i pentru oameni. O aștepta deci cu seninătate, nepăsător, ca ceva trebuincios sau întâmplător. După ce a văzut primul mort și apoi cu cât a văzut mai mult sânge a priceput că moartea alege și că, oriunde ar fi omul, îl ajunge. În seara întâii lupte a numărat zâmbind șapte găuri de gloanțe în chipiu, în mânecile tunicii, în bufanții pantalonilor. Gloanțele au bâzâit împrejurul lui șapte ceasuri necurmat, dar au căutat pe alții, nu pe dânsul. Maiorul care rămăsese în

marginia satului, cu vreo doi kilometri în urma liniei de moarte, ascuns în niște mărăcini, a fost găsit rece, lovit în inimă de un glonte rătăcit, pe când el a scăpat fără nici o zgârietură în ploaia ucigătoarelor năpârci de oțel.

Ziua aceasta i-a dat siguranța. De aci încolo mergea prin focul cel mai năpraznic ca și cum s-ar fi plimbat prin piața Năsăudului, într-o dimineată de vară, numai printre porumbeii vicarului. Soldații prindeau încredere și îndrăzneală văzându-l. Era o cochetare cu moartea, nevrută, firească, pe care ceilalți o numeau curaj sau eroism, dar care pentru dânsul era numai împlinirea datoriei. În curând i-a mers vestea.

Camarazii îl priveau cu puțină invidie, comandanții cu respect. Au venit medalii și cruci să-l răsplătească. El însă nu s-a bucurat și nici nu le-a purtat.

Zâmbea și-și zicea:

— Răsplată pentru datorie... Ridicol.

4

Dar zilele, săptămânile, lunile trec mereu și războiul nu se mai sfârșește. O biruință mare nu folosește cât o picătură mică de iod pe rana unui ostaș. Și biruințele atrag înfrângeri, și înfrângerile, alte biruinți și războiul ține.

David Pop, soldat viteaz și iscusit, a căpătat, împreună cu o stea mai mult pe guler, și o însărcinare mai de seamă: o secție de mitraliere. Războiul lung a făcut din civilii neștiutori ostași de frunte. Și din Serbia l-au trecut în Galiția, și din Galiția iar în Serbia, și pe urmă în Polonia. S-a bătut în mlaștinile Pripetului și